

Politika i značenje: dometi jednog kulturalističkog pogleda na političku sferu

(povodom knjige: Jeffrey C. Alexander 2010. *The Performance of Politics*. New York: Oxford University Press)

Krajem 2010. godine izašla je nova knjiga istaknutog američkog sociologa Džefrija Aleksandera pod naslovom *The Performance of Politics: Obama's Victory and the Democratic Struggle for Power*. Ovo po mnogo čemu zanimljivo delo zaslužuje širi osvrt, ne samo svojom aktuelnom i za sociologe izazovnom temom – a to je kampanja za američke predsedničke izbore 2008. godine, kada su SAD dobile prvog crnog predsednika u svojoj istoriji – nego još više značajnim pitanjima koja pokreće. Možda odgovori koje na njih nudi nisu svi jednako ubedljivi, ali u svakom slučaju podstiču na jedno šire promišljanje domašaja i snage savremene sociologije, njenog mesta u društvenom okruženju i doprinosa samorefleksiji demokratskih političkih zajednica.

The Performance of Politics je pisana, pre svega, kao ilustracija, primena i provera Aleksanderove zamisli „kulturne sociologije“. Zato je, da bi se knjiga valjano ocenila, neophodno prethodno izložiti osnovne postavke ovog pristupa.

Džefri Aleksander (Jeffrey C. Alexander) razvija kulturnu sociologiju kao eksplicitni teorijski i istraživački program počev od ranih 1990ih godina.² Stekavši ugled smelog i inovativnog teoretičara svojom prvom knjigom, četvorotomnom *Teorijskom logikom u sociologiji* (1982-84), Aleksander tokom osamdesetih godina razvija neofunkcionalistički program (Alexander and Turner /eds./ 1985). Ideja je bila sačuvati ono što je, po Aleksanderu, bilo najvrednije kod Parsonsa – dirkemovsko sagledavanje društva kao celine *sui generis* i diferenciran model delanja – ali istovremeno izbeći njegove očite nedostatke i integrisati važne uvide drugih teorijskih orijentacija. Potom, relativno naglo, Aleksander zaključuje svoje neofunkcionalističko poglavlje i zapućuje se novim pravcem – ka tzv. „strogom programu kulturne teorije“.

Zametak opšteg teorijskog okvira koji će kasnije evoluirati u kulturnu sociologiju izložen je u članku „Delanje i njegova okruženja“ (Alexander 1987), koji, iako jednom nogom još uvek u neofunkcionalizmu, drugom nogom već iz njega iskoračuje, jer Aleksander tu prvi put formuliše ideju o *kulturi* kao jednom od samosvojnih i međusobno nesvodljivih „okruženja“ ljudskog delanja. „Relativna autonomija kulture“, kamen-temeljac „strogog programa“, prvi put je nedvosmisleno formulisana u uvodnom tekstu za dosta uticajan zbornik koji je Aleksander priredio sa Stivenom Zidmenom (Alexander 1990).

¹ ispasic@f.bg.ac.rs

² Aleksander je u više navrata izložio svoj intelektualni istorijat, kako ga on vidi, npr. Alexander 2008c, ili intervju u: *Diskrepancija* 2005.

Naziv „strogi program“ preuzet je iz sociologije nauke, gde Dejvid Blor (Bloor 1976) razvija istoimeni sociološki pristup nastanku naučnih činjenica, koje se shvataju ne kao puki odrazi objektivno postojećeg prirodnog stanja stvari već kao kulturne i jezičke konvencije, a nauka kao skup kolektivnih predstava, „jezička igra“ i ustaljeni obrazac stvaranja smisla. Slično tome, Aleksander i Smit, u svom programskom tekstu „Strogi program u kulturnoj teoriji“ (Alexander and Smith 2003: 13-14),³ predlažu „radikalno razdvajanje“ kulture i društvene strukture: za razliku od onoga što nazivaju „sociologijom kulture“ i njenim „blagim programom“, oni ne žele da kulturu tretiraju kao „slabu i ambivalentnu“, odnosno „zavisnu“ varijablu, već da joj vrate važnost i ideo u oblikovanju društvenog života koji joj zaista pripadaju, za šta je neophodno pristupiti joj kao „nezavisnoj“ varijabli (Alexander and Smith 2003:13). To znači, najkraće rečeno, da se kultura ne sme svoditi na nešto što ona nije – recimo, na klasnu podelu, ekonomski kapital, distribuciju moći, statusne markere, tržišne mehanizme, ili pak psihologiju pojedinca; njena središnja kategorija jeste *stvaranje značenja*, i svaka adekvatna analiza mora polaziti odatle.

Relativna autonomija kulture je prvo načelo i najvažnija od tri određujuće odlike „strogog programa“. Druga takva odlika je „nastojanje na bogatoj i uverljivoj hermeneutičkoj rekonstrukciji društvenih tekstova“, odnosno na gercovskom (Clifford Geertz) „gustom opisu“ kodova, narativa i simbola koji tvore prepletene mreže društvenog značenja; a treća nalaže da uzroke procesa tvorenja smisla pronalazimo među konkretnim individualnim i institucionalnim akterima, što se postiže detaljnim empirijskim istraživanjem formi intervencije kulture u realna društvena zbivanja, kako ih ona oblikuje (ibid., 14). Ovo treće načelo ima i dodatni cilj da „strogi program“ čvrsto smesti u disciplinarne okvire sociologije: dok ga prva dva načela otvaraju ka drugim oblastima, pre svega antropologiji, filozofiji i kulturnim studijama, zahvaljujući ovom trećem on ostaje prepoznatljivo *sociološki*, a ne, recimo, kulturnostudijski, filozofski ili antropološki poduhvat. Aleksanderu je, naime, u nazivu *kulturna sociologija* podjednako stalo do oba termina: koliko do nereduktivnog pristupa kulturi, u kojem ozbiljna hermeneutička analiza postaje neizostavan deo istraživačkog postupka, toliko i do toga da je i dalje posredi *sociologija*, kao konstituisana društvenonaučna disciplina sa vlastitom tradicijom, klasičnim kanonom, institucionalnom infrastruktururom i metodološkim navadama. Umesto da se, nezadovoljan sociologijom kakvu zatiče na početku svoje karijere, od nje udalji u pravcu kulturnih studija, kulturne kritike, čiste teorije ili filozofske esejistike, Aleksander se odlučuje na pokušaj reformisanja sociologije iznutra. Sociološka pripadnost dodatno se podupire pozivanjem na Dirkema kao najznačajnijeg klasičnog preteču, tako da se „strogi program“, i po samodefiniciji i po viđenju komentatora, smešta u širi neodirkemovski pokret u savremenoj sociologiji. Kulturna sociologija svoje korene pronalazi u poznom Dirkemu, odnosno, Dirkemu *Elementarnih oblika*, koji je – prema tezi koju Aleksander izlaže najpre u odgovarajućem tomu svoje *Teorijske logike* (Alexander 1982a), a potom i u zasebnom radu (Alexander 2005) – suštinski različit od pozitivističkog, materijalističkog Dirkema iz *Podele društvenog rada*.⁴

³ Ovaj tekst-manifest prvi put je objavljen 1998, a postoji i u hrvatskom prevodu (Alexander i Smith 2005).

⁴ Dug Dirkemu i način na koji se njegove kulturalističke ideje žele nadograditi prvi put su eksplicitirani još i pre zasnivanja „strogog programa“ kao zasebnog projekta (Alexander 1988b), a potom ponavljani više puta (npr. Alexander and Smith /eds./, 2005).

U nizu radova tokom 1990ih i ranih 2000ih (najvažniji su okupljeni u: Alexander 2003) Aleksander sa saradnicima, uglavnom prvim generacijama svojih doktoranata sa Univerziteta Kalifornije u Los Angelesu, na kojem tada predaje, elaborira, brusi i čvršće utemeljuje ideju kulturne sociologije, postepeno je šireći na sve veći broj predmetnih područja. To dovodi do formiranja, da tako kažemo, zasebnih „ogranaka“ kulturalističke sociologije koji, pridržavajući se istog jezgra osnovnih postavki, slede donekle različite pravce, sameravajući se posebnim tematskim oblastima. Tako nastaju „teorija kulturne pragmatike“ odnosno „društvene performativnosti“ (Alexander et al. 2006), „teorija kulturne traume“ i, posebno, studija o holokaustu (Alexander et al. 2004), te nedavno otvoreni kolosek proučavanja vizuelnog (Alexander 2008a, 2008b).

Posebno mesto u ovom razgranavanju zauzima kulturna sociologija političke sfere. Ono je posebno iz više razloga. Jedan od njih je činjenica da je upravo na analizi političke građe Aleksander i artikulisao svoju prvu intuiciju o autonomiji kulture, manifestovanoj pre svega u vidu fundamentalnih, nadindividualnih kodova i binarnih opozicija koji strukturiraju simbolički univerzum društvene zajednice: reč je o studiji o aferi Votergejt, čiju arhivu Aleksander istražuje još od ranih osamdesetih godina.⁵ Drugi razlog za poseban značaj politike jeste Aleksanderovo uverenje da sociologija ne sme da ostane u kuli od slonovače već može, i treba, da da svoj doprinos teorizaciji demokratije, da kritikuje nesavršenosti postojećeg i stalno podseća na demokratska obećanja emancipacije i uključivanja. Ovaj potpravač kulturne sociologije, najneposrednije relevantan za knjigu o kojoj je u ovom osvrtu reč, porinut je važnim tekstom o „diskursu građanskog društva“ (Alexander and Smith 1993), a teorijski zaokružen Aleksanderovim kapitalnim delom *Sfera građanstva* (Alexander 2006).

Do definitivne institucionalizacije kulturne sociologije kao svojevrzne „škole“ u okviru savremene sociologije došlo je osnivanjem Centra za kulturnu sociologiju na Univerzitetu Jejl, 2001. godine (<http://ccs.research.yale.edu/>). Tu Aleksander, zajedno sa najbližim saradnicima i istomišljenicima Filipom Smitom (Philip Smith) i Ronom Ajermanom (Ron Eyerman), odgaja nove naraštaje socioloških profesionalaca, organizuje naučne skupove i istraživačke projekte. Svoju kulturalističku zamisao Aleksander takođe promovise kao član redakcije niza naučnih časopisa i urednik akademskih edicija. Njegovi daci danas predaju na univerzitetima širom SAD, ali i na drugim kontinentima.⁶

Poslednjih godina, Aleksanderov teorijski koncept izaziva značajnu pažnju u sociološkim krugovima, privlačeći i pohvale i oštre kritike, ali malo koga ostavljajući ravnodušnim. Poznati kritičkoteorijski časopis *Thesis Eleven* posvećuje mu tematski broj (No.79, November 2004); knjiga *The Civil Sphere* bila je predmet simpozijuma, čija su saopštenja objavljena u posebnom broju časopisa *Sociological Quarterly* (vol. 48(4), 2007); a članak o holokaustu izazvao je dovoljno interesovanja da bude preštampan u posebnom zborniku, zajedno s kritičkim reakcijama nekolicine eminentnih društvenih teoretičara i Aleksanderovim odgovorom (Alexander et al. 2009). U našem regionu, „strogi program“ nije doživeo recepciju kakvu zaslužuje. Jedan izuzetak potiče iz 2005. godine, kada je u časopisu

⁵ Ovo bavljenje rezultiralo je čitavim nizom tekstova, na primer: „Three Models of Culture/Society Relations: Toward an Analysis of Watergate“, u: Alexander (ed.) 1988a; „Culture and Political Crisis: ‘Watergate’ and Durkheimian Sociology“, u: Alexander (ed.) 1988b; „Watergate as Democratic Ritual“ u: Alexander 2003.

⁶ Recimo, na Univerzitetu u Brnu, Češka, postoji sestrinski Centar za kulturnu sociologiju.

zagrebačkih studenata sociologije *Diskrepancija*, zahvaljujući agilnosti tadašnje redakcije, objavljen ozbiljno priređen tematski blok o kulturnoj sociologiji, koji je učinio dostupnim i na hrvatskom jeziku nekoliko ključnih uvodnih tekstova, uz kritičke osvrtne drugih autora i kratki intervju s Aleksanderom.

The Performance of Politics

Kada je o ovoj knjizi reč, najpre nešto o njenom teško prevodivom naslovu, koji u sebi sažima i neke od ključnih postavki samog pristupa, jer se višeznačnost engleskog glagola *to perform* odslikava i u sintetičkom teorijskom karakteru kulturne sociologije. Tako se, s jedne strane, upućuje na značenje „odigravanje, izvođenje predstave na pozornici“ (sociološka referenca: Gofmanova dramaturgija), a s druge na jedno šire značenje istog glagola: „obaviti, sprovesti nešto u delo, ostvariti, izvršiti“, na šta se oslanja, za Aleksandera takođe veoma značajna, ostinovska (John Austin) tradicija jezičke pragmatike i, s njome povezana, opštija teorija performativnosti Džudit Batler (Judith Butler). Tu je i uži pojam „performansa“ kao osobene tehnike umetničkog izražavanja. U ovom prikazu, naslov će, u nedostatku boljeg rešenja, biti preveden kao *Izvođenje politike*.

Ova se knjiga, kako je već rečeno, može čitati kao iskustvena provera kulturne sociologije politike koju Aleksander teorijski elaborira u *Sferi građanstva*, a prelomljene kroz teoriju kulturne pragmatike (Alexander et al. /eds./ 2006). Uopšteno rečeno, polazi se od ideje da politika, kao i sve druge oblasti ljudskog društvenog delovanja, predstavlja (i) značenjsku praksu, koja se odvija kroz simboličku konstrukciju, emotivno poistovećivanje, diskurzivno elaboriranje i, iznad svega, primereno predstavljanje. Kako na više mesta u knjizi kaže Aleksander, politika nije samo demografija – u smislu, da politička opredeljenja nisu tek mehanički odraz objektivnih, strukturalnih društvenih pripadnosti – već se bitno tiče *stvaranja smisla*. Ovaj se pristup svesno suprotstavlja nečemu što Aleksander naziva „Trazimahovom tradicijom“ u političkoj teoriji, a prema imenu ciničnog sofiste iz Platonove *Države*. Za Aleksandera, naprotiv, nisu samo sebičnost i lični interes, gola moć i drska manipulacija ono što upravlja političkim procesima; postoji simbolička struktura koja se ne može zaobići, a demokratski ideali igraju jednako realnu ulogu u pokretanju ljudske akcije.

Jedna od temeljnih ideja ovog kulturalističkog pristupa politici jeste da se u realnim političkim borbama demokratskih društava – Aleksander pre svega ima na umu SAD – može identifikovati jedan fundamentalan, od socioloških procesa relativno nezavisan, strukturalan - premda istorijski formiran - „kod“ ili „diskurs“ građanstva; njime se ključni elementi politike (akteri, ustanove) karakterišu nizovima binarnih opozicija, pri čemu jedna strana predstavlja dirkemovsko „sveto“, odnosno, politički rečeno, „građansko“ (*civil*), a druga „profano“, odnosno „antigrađansko“ (*anticivil*). To je „društveni jezik građanske čistote i nečistote“ koji leži u podlozi političkih procesa i kojim se moraju iskazati i obrazložiti politička pitanja, interesi i stanovišta (str. 284).⁷ Nije, pri tom, stvar u *realnosti*

⁷ Kostur diskursa građanskog društva sastoji se od tri niza binarnih oznaka, kojima se opisuju, redom: 1) akteri i njihovi motivi: aktivni/pasivni, autonomni/zavisni, racionalni/iracionalni, razumni/histerični, smireni/razdražljivi, samokontrolisani/divlji, realni/iskrivljeni, zdrave pameti/ludi; 2) odnosi među akterima: otvoreni/potajni, na poverenju zasnovani/podozrivi, kritični/pokorni, časni/sebični, altruistični/pohlepni, istiniti /prevarni, direktni/kalkulativni, na diskusiji zasnovani/zaverenički, prijateljski/antagonistički; i 3) ustanove: pravilima regulisane/proizvoljne; zakon/moć, jednakost/hijerarhija, uključivanje/isključivanje, bezlične/lične, ugovor/veze lojalnosti, grupe/frakcije, služba/ličnost (Alexander and Smith 1993, ovde na str. 284).

reprezentacije (kakav akter X *stvarno* jeste) već u reprezentaciji samoj, u njenoj strukturalnoj prirodi i njenoj obaveznosti, u tom smislu da akteri različitih političkih opcija i namera ne mogu izbeći da se koriste tim jednim te istim demokratskim diskursom, ne bi li građanima preneli svoje poruke ili, kako to Aleksander patetičnije kaže, ne bi li „doprli do njihovih srdaca“. Pobeđuje onaj ko je u tom nastojanju uspješniji, ko bolje uveri narod da je on otevljenje demokratske, „svete“ strane binarnog koda. Otud, *izvođenje* (*performance*), simbolička i delimično umetnička delatnost, sačinjava nezaobilazan, važan deo demokratske politike. „Diskurs građanskog društva pruža rečnik, ali jedino kroz aktere od krvi i mesa ovaj scenario može oživeti i progovoriti; oni su ti koji izgovaraju reči, oblikuju intonaciju, stvaraju tropove i daju ritam retoričkom toku. A to više nije stvar kulturne strukture već kulturne pragmatike“ (str. 285).

Budući da knjiga govori o izornoj kampanji, primereno je da se i institucija izbora sagleda u istom, kulturalističkom ključu: „Demokratska borba za vlast je po svojoj prirodi ... moralna i emocionalna. Ona se tiče 'značenja', simboličke 'konstrukcije' kandidata ... Kad se kandiduju za funkciju, političari nisu toliko učesnici u debatama, javni službenici, ili sproveditelji praktičnih mera, koliko su izvođači“ (str. xii). Time se direktno polemische sa „trazimahovskom“ maticom politikologije, koja ishod izbora objašnjava pre svega interesima društvenih grupa i njihovom relativnom snagom: „Da su demografski položaj i istorijski kontekst značajni, u to nema nikakve sumnje. Međutim, u demokratskom društvu, o tome ko će vršiti vlast odlučuje pripisivanje značenja“ (str. 9). Autonomija građanske sfere omogućava jednu novu vrstu moći i drugačiji oblik političke borbe (str. 281), jer: „Sfera građanstva je više od zakonski zajamčenih prava, privatnih udruženja i dobrovoljnih grupa. Ona je takođe jedna struktura osećanja. Nju određuje iskustvo solidarnosti, osećanje poistovećenosti, ili makar empatije, sa svim drugim članovima istog društva“ (str. 9-10).

Predmet ispitivanja u ovoj knjizi jeste tok poslednjih pet meseci kampanje dvojice predsedničkih kandidata, Baraka Obame i Džona Mekejna, između juna i novembra 2008, sagledan kroz teorijsku prizmu kulturalističke sociologije politike. Empirijska analiza je veoma detaljna, međutim: „Moj fokus je mikroskopski, ali šira slika se nikad ne gubi sasvim iz vida“ (str. xii). Iskustvenu građu predstavlja medijsko izveštavanje o kampanji, zato što su masovni mediji ključni posrednici u simboličkoj razmeni između političara-izvođača i građana-publike: od njih zavisi ne samo faktografsko obaveštavanje budućih birača već i konstituisanje značenja tih događaja, kroz višestruke interpretacije, uokviravanje, rasprave i konflikte oko značenja. „Kad kulturni sociolozi proučavaju politiku, oni moraju da izgrade svoje argumente od govora i postupaka samih društvenih aktera. ... Kulturni sociolog je etnograf javnog mnjenja“ (str. 291) – jer se jedino tu, u forumu javnosti, mogu pronaći značenja. Za glavni izvor podataka uzeti su štampani mediji, i to najkvalitetniji dnevници nacionalnog dometa, jedan liberalan i jedan konzervativan – *New York Times* i *Wall Street Journal*; kao pomoćni izvori, koristi se i televizijski materijal, internet-izdanja različitih medija, kao i rezultati sondaža javnog mnjenja. Takođe je uključena jedna etnografska „epizoda“ – detaljan, „gust“ opis jednog dana tokom seminara obuke volontera Demokratske stranke. Napokon, obavljen je niz intervjuva s istaknutim novinarima analiziranih glasila, koji su bili zaduženi za praćenje kampanje.

Knjiga se sastoji od tri dela. U prvom, uvodnom delu, Aleksander oertava svoje stanovište, ponavljajući osnovne argumente kulturalističkog pristupa, a potom ove ideje povezuje s elementima svog empirijskog slučaja: s dvojicom glavnih aktera, imidžima s

kojima ulaze u kampanju, te procesom konstruisanja sebe i drugog koji se odvija bez prekida kroz neku vrstu agonističkog simboličkog plesa, sve do same završnice na dan izbora. U drugom delu se osnovna struktura „diskursa građanstva“ povezuje s konkretnim potezima kandidata i njihovih izbornih štabova, pri čemu je svaki od njih, s promenljivim uspehom, nastojao da sebe predstavi u kategorijama pozitivne, „građanske“ strane koda, a protivnika u negativnima, što se ovde naziva „rad na binarnim opozicijama“ (*working the binaries*). Zatim se analizira odnos između sfere građanskog i njenih okruženja (pre svega je reč o kolektivnim kategorijama rase, roda i religijske pripadnosti), onako kako je on artikulisan i iskorišćen u ovoj kampanji; to se naziva „hod po granicama“ (*walking the boundaries*). U trećem delu knjige, daje se detaljan, hronološki pregled toka kampanje, uz isticanje tri kritične tačke koje su ga umnogome oblikovale: republikanski pokušaj da se Obama prikaže kao arogantni „celebrity“, izbor Sare Pejlin za republikanskog kandidata za potpredsednika i izbijanje finansijske krize.

Što se tiče kvaliteta i nedostataka ove knjige, najpre onih formalnih, prva zanimljivost koju vredi pomenuti jeste njena žanrovska hibridnost: ona se nalazi na sredokraći između stručnog, akademskog i publicističkog štiva, namenjenog širem obrazovanom, ali ne i specijalizovanom čitateljstvu. Autorovo balansiranje između dveju vrsta literature daje povoda da se promisli o žanrovskim konvencijama, navikama i očekivanjima – i samih pisaca, i nas čitalaca. Aleksander divergentnim žanrovskim zahtevima pokušava da udovolji, između ostalog, priključivanjem dva dodatka na kraju knjige, namenjena profesionalcima: „A Note on Concept and Method“ i „A Poll of Polls“. Zanimljivo rešenje, sa svojim prednostima i manama.

Nadalje, Aleksander je bez sumnje veoma talentovan pisac, jasan i precizan mislilac, i autor koji predano promovise ideje koje smatra valjanima. Njegov teorijski okvir je kristalno jasan, i on ga se dosledno drži, iščitavajući empirijsku građu kroz tu prizmu; on ne dozvoljava da se izgubi u obilju faktografskih pojedinosti koje iznosi već neprekidno podseća da je materijal tu da potkrepi i ojača teorijsku tezu, a ne sebe radi.

Neke od mana knjige, na formalnom planu, očigledno se duguju onoj publicističkoj polovini njenog profila, koja je nametnula kratke rokove izrade, pošto se jedna tako aktuelna i „vruća“ tema morala relativno brzo isporučiti tržištu. Prvo, reklo bi se da je knjiga, akademskim standardima mereno, jednostavno preobimna, priča preduga, a empirijski detalji previše brojni. Nadalje, posledica brzine su i mnoga ponavljanja. Ona su, s jedne strane, rezultat običnog nemara, kada se isti citati iz medija javljaju više puta, što nije uočeno i korigovano. S druge strane, do manje doslovnih, ali ipak zamornih ponavljanja dolazi i zbog Aleksanderove odluke da knjigu strukturise u tri dela, pri čemu svaki od njih sadrži i teorijske ideje i njihove empirijske ilustracije, što neminovno vodi preklapanju, jer „problemsko“ izlaganje nije moglo biti do kraja odvojeno od „hronološkog“. Tako na više mesta čitamo o istim događajima, analiziranima prema manje-više istovetnom materijalu.

Nadalje, izglacanosť stila i veština pripovedanja, ti znatni kvaliteti ove knjige, imaju i svoje naličje: ponekad čitalac podozreva da spisateljsko umeće prikriva nesavršenosti u izvođenju. Štaviše, kao da je pitkost stila mestimično ponela i samog autora, otupljujući njegovu osetljivost za poneko natezanje argumenta, uglavljivanje primera u unapred postavljene pregratke i ignorisanje potencijalno plodnih pravaca refleksije, koji nisu uočeni usled pridržavanja jedne te iste eksplanatorne linije i prenaplašene brige o narativnoj koherenciji.

Sa više teorijske strane, ostaje nekoliko otvorenih pitanja. Najpre, Aleksander nedovoljno teorijski promišlja odnos između političke borbe među različitim akterima (ovde: predsedničkim kandidatima) *unutar* jedinstvenog „građanskog diskursa“ – takmičenje oko toga ko će predstavljati „svetu“ stranu binarnog koda – i, na drugoj strani, političke borbe *izvan* građanskog diskursa, odnosno, oko diskursa samog: koji će diskurs biti pravosnažan u datom društvu. S tim je u vezi i pitanje koliko je „građanski diskurs“, kako ga je Aleksander identifikovao, doista obavezujući, čak i u američkom političkom polju? Ne postoje li i neki alternativni diskursi, koji mu konkurišu? Je li mogućan neki drugačiji niz binarnih opozicija?

Aleksander, u stvari, obavlja jedno jednačenje koje nigde ne izriče, niti opravdava kao takvo: ono što je „kultura“ u politici (značenje, simbolika itd.) poistovećuje sa „diskursom građanskog društva“. No, zar ne bi moglo biti nekih drugih simbola, neke drugačije proizvodnje značenja, koji bi jednako dobro potvrđivali kulturalističku paradigmu, ali ne bi davali tako poželjne rezultate? Šta bi bilo, na primer, da je Obama izgubio izbore – da li bi se Aleksander odlučio da piše knjigu o tome? Njegov model se predstavlja kao objašnjavalački i neutralan; ali da li on to zaista jeste, to za sada još nismo saznali, jer Aleksander u ovoj knjizi postavlja sebi, da tako kažem, *previše lak* zadatak – demokratska teorija, do koje je autoru stalo, savršeno se uklapa sa demokratskim i emancipatornim ishodom izbora, koji autor kao građanin podržava, a sve to uz snažnu i emotivnu, decenijama neviđenu demokratsku mobilizaciju inače relativno apatičnog i podeljenog američkog biračkog tela.

Sledeći problem, od kojeg pate i druge forme kulturne sociologije, može se odrediti kao problem univerzalnosti: da li je to, naime, samo američka priča? U kojoj meri se predloženi pristup može primeniti na druga društva, pa čak i ako se izbor suzi na liberalnodemokratska društva Zapada? Nije li to što Aleksander pronalazi plod jedne partikularne političke i društvene istorije, koji se ne može analitički presaditi drugde?⁸ Ovde ne mislim na „slabu“ kulturalističku tezu – da politika uključuje značenje i da su kulturni elementi njen neodvojiv deo; sa time se spremno slažem, kao i, verujem, mnogo koji sociolog. No, znatniji problemi opterećuju „jaku“, aleksanderovsku tezu kulturalističke sociologije politike, koja preporučuje sasvim određenu analitičku aparaturu, pre svega „diskurs građanskog društva“ i teoriju performativnosti, kao poželjne instrumente proučavanja političkog života. Za procenu istinskog dometa ove paradigme bilo bi dobro iskušati je i na nekim drugim društvenim i političkim kontekstima.

Literatura

Alexander, J. C. 1982 – 1984. *Theoretical Logic in Sociology, Four Volumes*, Berkeley: University of California Press.

Alexander, J. C. 1982a. *Theoretical Logic in Sociology Vol. 2: The Antinomies of Classical Thought: Marx and Durkheim*, Berkeley: University of California Press.

⁸ U ovoj knjizi kao i drugde, Aleksander se nedovoljnom pažnjom i ozbiljnošću odnosi prema ovom pitanju, otvarajući ga na samom kraju knjige, na štur i površan način (str. 295-6). Za američke naučnike, uostalom, nije neuobičajeno da, i bez zle namere, naprosto ne uočavaju potrebu da se porede s drugima i da pažljivo odmeravaju domašaj tvrdjenja koja formulišu polazeći od vlastitog društva – što je luksuz koji mi „mali“ ne možemo sebi da dozvolimo.

- Alexander, J. C. 1987. "Action and Its Environments," u: J. C. Alexander et al. (eds.), *The Micro-Macro Link*, Berkeley: University of California Press: 289-318.
- Alexander, J. C. (ed.) 1988a. *Action and Its Environments*, Berkeley: University of California Press.
- Alexander, J. C. (ed.) 1988b. *Durkheimian Sociology: Cultural Studies*, Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Alexander, J. C. 1988c. "Introduction: Durkheimian Sociology and Cultural Studies Today", u: Alexander (ed.) 1988b: 1-22.
- Alexander, J. C. 1990. "Introduction: Understanding the 'Relative Autonomy' of Culture", u: J. C. Alexander and S. Seidman (eds.), *Culture and Society: Contemporary Debates*, New York: Cambridge University Press: 1-27.
- Alexander, J. C. 2003. *The Meanings of Social Life: A Cultural Sociology*, New York: Oxford University Press.
- Alexander, J. C. 2005. "The Inner Development of Durkheim's Sociological Theory: From Early Writings to Maturity", u: Alexander and Smith (eds.) 2005: 136-159.
- Alexander, J. C. 2006. *The Civil Sphere*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Alexander, J. C. 2008a. „Iconic Consciousness: the Material Feeling of Meaning“ *Environment and Planning D: Society and Space*, 26, s. 782 – 794.
- Alexander, Jeffrey C. 2008b. „Iconic Experience in Art and Life“ *Theory, Culture and Society*, 25(3).
- Alexander, J. C. 2008c. "Performing Cultural Sociology. A Conversation with Jeffrey Alexander" by R. Cordero, F. Carballo, and J. Ossandón, *European Journal of Social Theory* 11(4): 523–542.
- Alexander, J. C. and J. Turner (eds.). 1985. *Neofunctionalism*, Beverly Hills: Sage.
- Alexander, J. C. and P. Smith. 1993. "The Discourse of American Civil Society: A New Proposal for Cultural Studies", *Theory and Society*, 22(2): 151-20.
- Alexander, J. C., R. Eyerman, B. Giesen, N. J. Smelser, and P. Sztompka. 2004. *Cultural Trauma and Collective Identity*. Berkeley: University of California Press.
- Alexander, J. C. and P. Smith. 2003. "The Strong Program in Cultural Sociology. Elements of a Structural Hermeneutics", u: Alexander 2003: 11-26.
- Alexander, J. C. i P. Smith. 2005. "Strogi program u kulturnoj teoriji. Elementi strukturalne hermeneutike", *Diskrepancija* vol. VI(10): 69-86.
- Alexander, J. C. and P. Smith (eds.). 2005. *The Cambridge Companion to Durkheim*, New York: Cambridge University Press.
- Alexander, J. C., B. Giesen, and J. Mast (ed.). 2006. *Social Performance, Cultural Pragmatics, and Ritual*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Alexander, J. C., with M. Jay, B. Giesen, M. Rothberg, R. Manne, N. Glazer, E. Katz and R. Katz. 2009. *Remembering the Holocaust: A Debate*, New York: Oxford University Press.
- Bloor, D. 1976. *Knowledge and Social Imagery*, London: Routledge.
- Diskrepancija* 2005. Tematski blok „Kulturna teorija i Jeffrey C. Alexander“, *Diskrepancija* br. 10 sv. VI.